

EKSPERTYZA KONCEPCJA STREFOWANIA OBIEKTU ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA UNESCO “BIAŁOWIEŻA FOREST”

IOŚ-PIB
Instytut Ochrony Środowiska
Państwowy Instytut Badawczy

NFOŚiGW

AUTOR:

Dr hab. Michał Żmihorski

Instytut Biologii Ssaków Polskiej Akademii Nauk

Sfinansowano ze środków
NARODOWEGO FUNDUSZU
OCHRONY ŚRODOWISKA
i GOSPODARKI WODNEJ

Materiał został dofinansowany ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Za jego treść odpowiada wyłącznie Instytut Ochrony Środowiska - Państwowy Instytut Badawczy.

Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy

ul. Słowicza 32, 02-170 Warszawa

tel.: +48 22 37 50 525 (sekretariat)

STRESZCZENIE

Propozycja korekty strefowania opiera się na najnowszych danych przyrodniczych i przedstawia merytoryczne kryteria wyznaczania stref. Propozycja zmienia proporcje stref 3 i 4 (udziały stref 1, 2 i bufora pozostają bez zmian) utrzymując strefę 4, co prawda w zmniejszonym udziale, lecz we wszystkich lokalizacjach, gdzie aktywna ochrona, w tym gospodarka leśna, jest wskazana. Proponowana korekta strefowania nie wprowadza żadnych nowych ograniczeń w dostępności obiektu dla ruchu turystycznego i mieszkańców. Ponadto, propozycja korekty jest zintegrowana z rekomendacjami ekspertów UNESCO i projektem Planu Ochrony obszaru Natura 2000.

ZAŁOŻENIA METODYCZNE:

- Strefowanie obiektu wymaga aktualizacji w stosunku do obowiązującego ponieważ: (A) w wyniku gradacji kornika drukarza trwającej od 2012 roku nadmierny udział świerka w drzewostanach się obniżył; (B) w wyniku naturalnych procesów i upływu czasu wiele drzewostanów ma dziś wyższy stopień naturalności niż w chwili wyznaczania stref, co powinno przełożyć się na inny sposób ochrony tych drzewostanów.
- Korekta strefowania jest dokonywana w obrębie łącznej powierzchni stref 3 i 4 (34 368 ha).
- Strefa 4 jest dzielona na trzy podstrefy, zgodnie z sugestiami zawartymi w raporcie ekspertów UNESCO z 2024 roku.
- Najnowsze i szczegółowe dane terenowe, zbierane w latach 2023-2024 na potrzeby Planu Ochrony Natura 2000 "Puszcza Białowieska", są wykorzystywane w korekcie strefowania ponieważ: (A) są jedynym tak aktualnym i kompletnym źródłem danych o zasobach przyrodniczych Puszczy Białowieskiej; jako takie są zatem wyjątkowo cennym i istotnym uzupełnieniem dotychczasowej wiedzy o stanie zachowania i potrzebach ochrony Obiektu; (B) powinny być uwzględnione, by zapobiec konfliktowi zapisów między Planem Ochrony Natura 2000 a Planem zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest (część polska).
- W przypadkach spornych, niejasnych, wymagającej oceny eksperckiej co do wyboru właściwych sposobów zarządzania danym fragmentem Obiektu, przyjmuje się rozwiązania najbardziej korzystne dla Wyjątkowych Uniwersalnych Wartości (w skrócie: WUW; ang.: OUV) Obiektu.
- Wszystkie pomiary powierzchni prezentowane w niniejszym opracowaniu bazują na możliwie dokładnych obliczeniach w środowisku GIS, jednak z uwagi na brak precyzyjnych i georeferowanych plików dotyczących dotychczasowych stref, mogą nieznacznie różnić się od analogicznych wartości podawanych w innych tego typu opracowaniach.

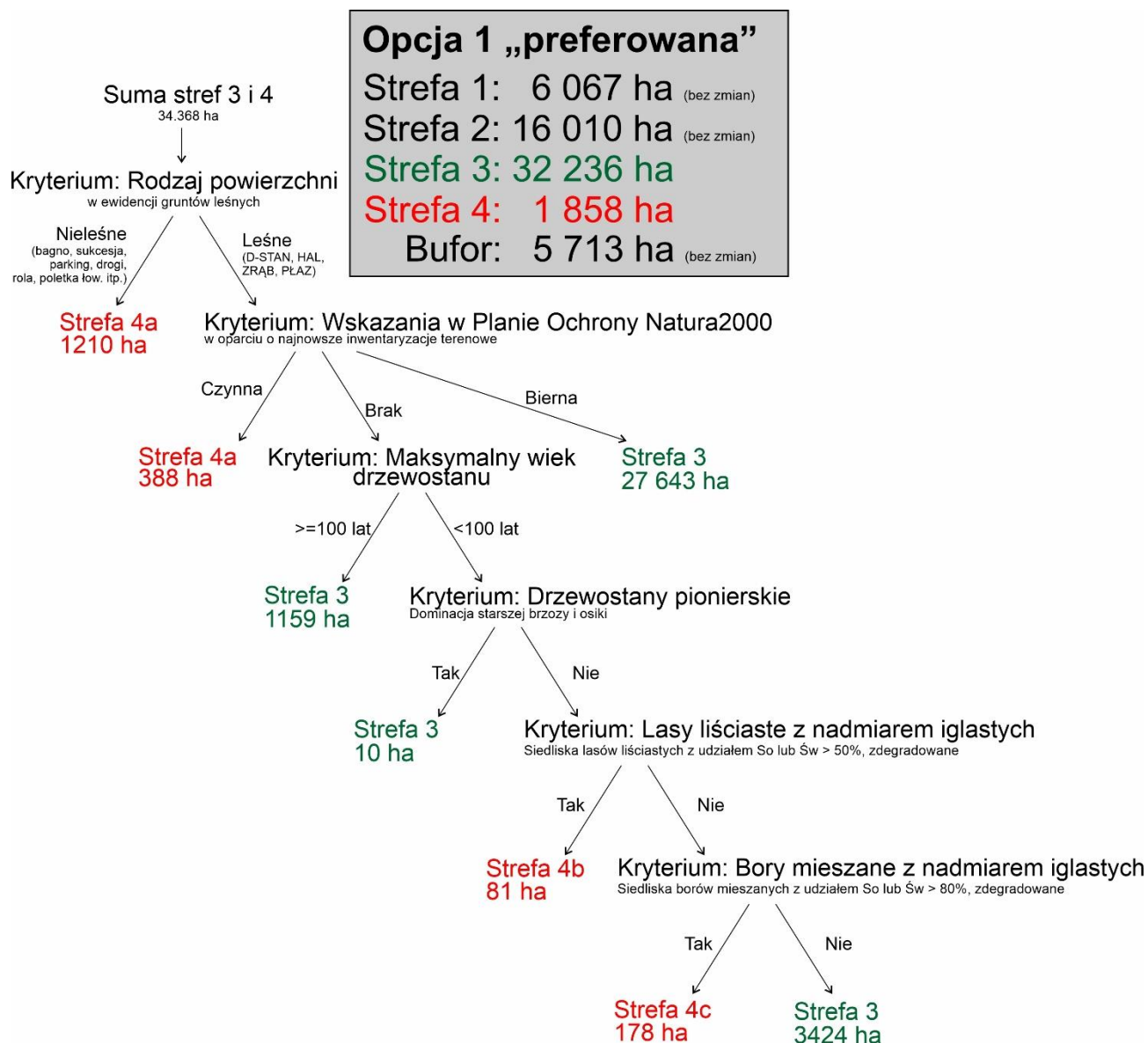
PODZIAŁ POWIERZCHNI NA STREFY 3 I 4. OPCJA 1 "PREFEROWANA"

Strefa 3 (32 236 ha). Jest to strefa ochrony częściowej, wyłączona z zabiegów gospodarki leśnej i pozyskiwania drewna. Do strefy 3 zaliczamy wszystkie drzewostany wskazane jako wymagające ochrony biernej wg projektu Planu Ochrony Natura 2000 (27,684 ha), drzewostany z drzewami stuletnimi i starszymi (1150 ha), drzewostany pionierskie (udział brzozy lub osiki w wieku > 60 lat wynoszący > 60%) oraz pozostałe lasy niewymagające przebudowy, w których skład gatunkowy drzewostanu jest zgodny z siedliskiem, których włączenie do strefy 3 istotnie pozytywnie wpłynie na zachowanie WUW Obiektu (3380 ha).

Podstrefa 4a aktywnej ochrony gatunków i siedlisk (zgodnie z poniższym drzewem decyzyjnym: 1210 ha + 388 ha = **1598 ha**). W tej podstrefie potrzebne są aktywne działania dla ochrony gatunków i siedlisk lub krajobrazu. Podstrefę tworzą obszary nieleśne i leśne, na terenie których w projekcie Planu Ochrony Natura 2000 zaplanowano działania ochrony czynnej. W tej strefie są także obszary techniczne związane z utrzymaniem i udostępnieniem obiektu, w tym z możliwością wykonywania zabiegów ochrony czynnej. Są to wszystkie rodzaje powierzchni w ewidencji gruntów w zarządzie Lasów Państwowych z wyjątkiem czterech: drzewostan, płazowina, halizna, zrąb (definicje wg obowiązujących opisów taksacyjnych drzewostanów), a zatem głównie - w kolejności pod względem powierzchni - bagna, sukcesja, pastwiska, składnice drewna, rola, poletka łowieckie, pas graniczny, drogi, budynki, kolejka i inne. Są to tereny pełniące zróżnicowane funkcje (głównie ochronne, turystyczne i naukowe), z czym wiąże się konieczność aktywnego zarządzania (np. koszenie, kształtowanie drzewostanu, itp.). Z uwagi na fakt, że niektóre z terenów nieleśnych i dwóch wspomnianych rezerwatów obejmują także drzewostany lub przynajmniej pojedyncze drzewa ponadstuletnie (przykład: ponadstuletnie drzewa rosnące na poletku łowieckim), w planie zarządzania należy zagwarantować zakaz usuwania drzew starszych niż 100 lat z tych obszarów. Zakazem należy objąć także cięcia sanitarne.

Podstrefa 4b aktywnej przebudowy drzewostanów (81 ha). W tej podstrefie znajdują się drzewostany przekształcone przez gospodarkę leśną (nadmierny w stosunku do naturalnego udział gatunków iglastych), wymagające aktywnej przebudowy z wykorzystaniem działań z zakresu gospodarki leśnej (rozzędzanie monokultur drzew iglastych posadzonych na siedliskach lasów liściastych). Są to drzewostany, w których udział drzew iglastych (So, Św) wynosi > 50%, rosnące na siedliskach lasowych (las, las mieszany, ols), w wieku poniżej 100 lat (drzewostanu, na siedlisku zdegradowanym (kryteria te muszą być spełnione łącznie). Celem zarządzania w tej podstrefie będzie ekstensywna gospodarka (selektywne usuwanie drzew iglastych) wspierająca renaturalizację ekosystemu leśnego (spontaniczny pojaw gatunków liściastych, zróżnicowanie struktury drzewostanu). Należy wykluczyć nasadzenia i cięcia sanitarne.

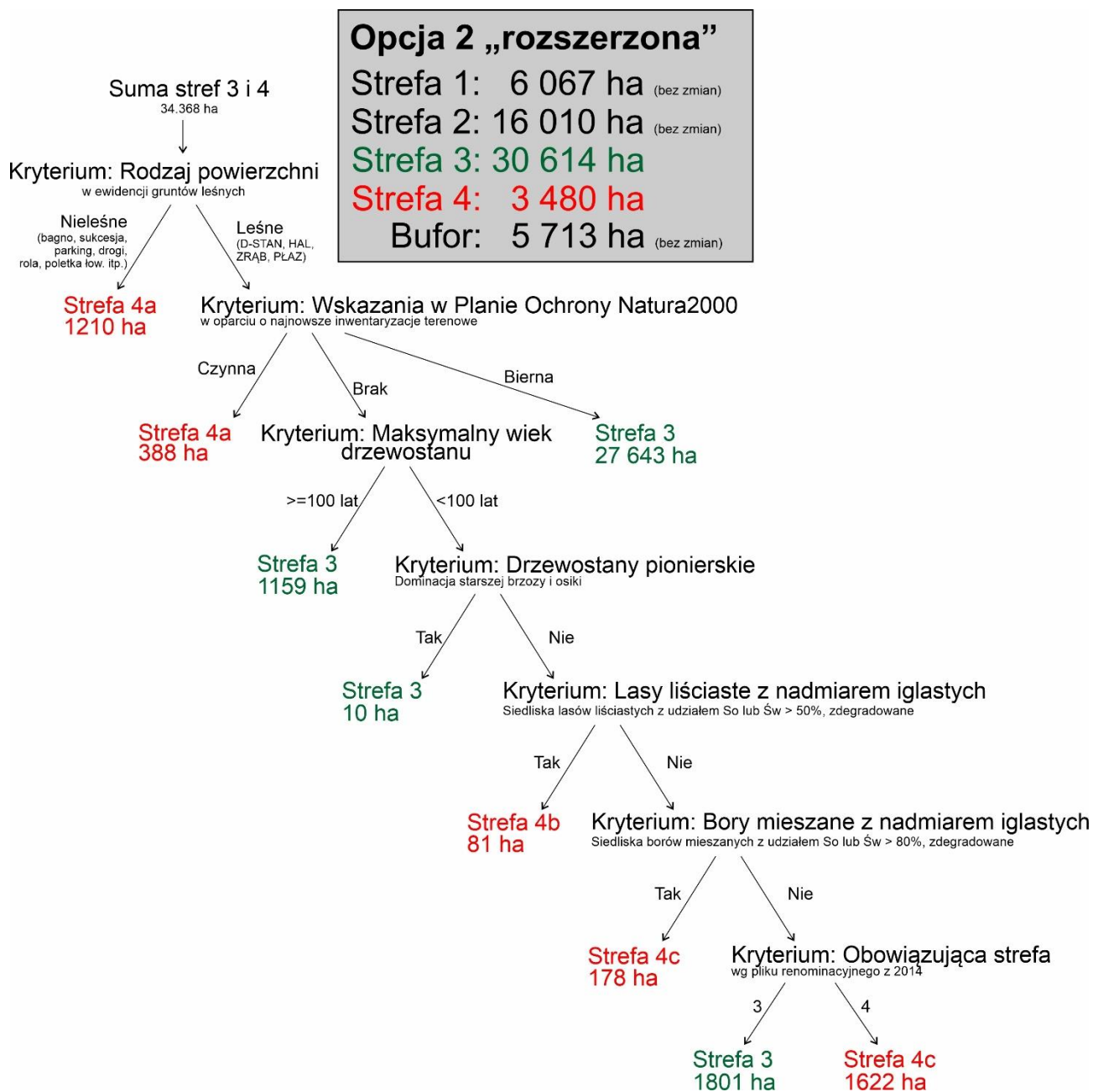
Podstrefa 4c biernej przebudowy drzewostanów (178 ha). W tej podstrefie znajdują się drzewostany przekształcone przez gospodarkę leśną (nadmierny w stosunku do naturalnego udział gatunków iglastych), jednak w mniejszym stopniu niż w strefie 4b, bo rosną one na siedliskach borów mieszanych, zatem ich aktywna przebudowa jest niewskazana (strefa pozostawiona bez zabiegów). Są to drzewostany, w których udział drzew iglastych (So, Św) wynosi > 80%, rosnące na siedliskach borów mieszanych, w wieku poniżej 100 lat drzewostanu, na siedlisku zdegradowanym (kryteria te muszą być spełnione łącznie). Celem zarządzania w tej podstrefie będzie umożliwienie zachodzenia renaturalizacji ekosystemu leśnego (stopniowe i spontaniczne zamieranie nadwyżki drzew iglastych, spontaniczny pojaw drzew liściastych, właściwych dla siedliska) w wyniku naturalnych procesów. Wyłączenie tej strefy z zabiegów gospodarki leśnej dotyczy nie tylko wszelkich cięć rębnych, pielęgnacyjnych (czyszczenia i trzebieże), przygodnych (w tym sanitarnych) oraz cięć przedrębnych (definicje wg obowiązujących Zasad Hodowli Lasu), ale także sztucznego wprowadzania drzew (siew, nasadzenia), jak również pielęgnacji i ochrony młodników. Wyjątek naruszenia biernej ochrony drzewostanów stanowią uzasadnione względy bezpieczeństwa.

* schemat przedstawia powierzchnię bufora w obrębie gruntów w zarządzie Lasów Państwowych

PODZIAŁ POWIERZCHNI NA STREFY 3 I 4. OPCJA 2 „ROZSZERZONA”

Jedyną modyfikacją w Opcji 2 w stosunku do Opcji 1 polega na dołożeniu kryterium dotyczącego przynależności danego drzewostanu do aktualnej strefy UNESCO. Lasy niewymagające przebudowy, w których skład gatunkowy drzewostanu jest zgodny z siedliskiem, zamiast być w całości włączane do strefy 3, jak w Opcji 1, są włączane do strefy, w której aktualnie się znajdują, czyli jeśli obecnie są zlokalizowane w strefie 3, to zostają w strefie 3, jeśli są zlokalizowane w strefie 4, to zostają w strefie 4c. W efekcie dołożenia tego kryterium strefa 4 powiększa się o 1622 ha w porównaniu do Opcji 1.

* schemat przedstawia powierzchnię bufora w obrębie gruntów w zarządzie Lasów Państwowych

OCENA PROPONOWANYCH OPCJI Z PERSPEKTYWY PRZYRODNICZEJ, PRAWNEJ I SPOŁECZNEJ

Szereg merytorycznych przesłanek sprawia, że proponowany wyżej podział, zarówno w Opcji 1, jak i Opcji 2, jest optymalny z perspektywy zarządzania obiektem UNESCO i trwałego godzenia różnych grup interesariuszy. Są to:

- Nadrzędne traktowanie zasadniczego celu powoływania Obiektu Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest, jakimi jest ochrona Wyjątkowych Uniwersalnych Wartości Obiektu w procesie projektowania korekty strefowania.
- W pełni transparentne (w odróżnieniu od licznych poprzednich projektów opartych na niejasnych kryteriach) wyznaczanie stref w oparciu o policzalne, w pełni weryfikowalne i merytoryczne argumenty przyrodnicze (wizualizowane za pomocą drzew decyzyjnych),

bazujące na założeniach pliku renominacyjnego oraz wiedzy naukowej z zakresu ekologii lasu i ochrony przyrody.

- Znaczne ograniczenie wyjątków w zarządzaniu strefami i uporządkowanie zarządzania: strefa 3 staje się "nietykalna" pod względem gospodarki leśnej, strefa 4 umożliwia aktywną ochronę przyrody i krajobrazu, w tym pozyskiwanie drewna podyktowane potrzebą przebudowy drzewostanów lub ochrony siedlisk i gatunków.
- Uwzględnienie najnowszych i wysokorozdzielczych danych terenowych odnośnie stanu środowiska przyrodniczego na terenie całego Obiektu, zbieranych przy okazji tworzenia Planu Ochrony Natura 2000. To umożliwia zaprojektowanie lepszego strefowania, efektywniejszego pod względem zachowania OUV Obiektu.
- Zgodność z wytycznymi UNESCO wskazywanymi podczas misji (w roku 2018 i 2024) co do przestrzennej limitacji gospodarki leśnej: zaplanowana jest wyłącznie tam, gdzie podnosi naturalność lasu lub utrzymuje warunki wybranych gatunków i siedlisk oraz walory krajobrazowe.
- Utrzymanie strefy 4 we wszystkich miejscach występowania siedlisk i gatunków wymagających aktywnej ochrony, miejscach ochrony krajobrazu oraz w drzewostanach wymagających przebudowy. Strefa 4, mimo że zmniejszona względem pierwotnej, obejmuje wszystkie miejsca, w których gospodarka leśna jest wskazana.
- Dodatkowo strefa 4 powiększa się o tereny techniczne, których utrzymanie jest kluczowe dla zarządzania obiektem.
- Dodatkowo, w drodze wyjątków, można dopuścić użytkowanie obszarów położonych w strefie 3 i 2, jeśli takie użytkowanie zakładają obowiązujące plany ochrony rezerwatów położonych na terenie Obiektu (dane szczegółowe w posiadaniu RDOŚ B-stok).
- Pełna zgodność z projektem Planu Ochrony Natura 2000: ochrona bierna wg PO i strefa 4 są przestrzennie rozdzielone, natomiast aktywna ochrona wszystkich siedlisk i gatunków Natura 2000, które wymagają działań z zakresu użytkowania terenu (koszenie łąk, eliminacji zacienienia itp.) jest możliwa w strefie 4.
- Korekta strefowania nie wprowadza żadnych nowych ograniczeń dla dostępności lasu dla lokalnej ludności i ruchu turystycznego.